

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 2, 2012 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 339.9

Н. П. Мешко,

д.е.н., доц., професор кафедри менеджменту та туризму Дніпропетровського національного університету ім. Олесь Гончара

Д. М. Щитов,

аспірант Дніпропетровського національного університету ім. Олесь Гончара

ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНИХ ПОСЛУГ У КРАЇНАХ ЄС

Досліджено фактори впливу та тенденції розвитку європейського ринку високотехнологічних послуг, визначено основних лідерів ринку. Обґрунтована роль малого та середнього бізнесу у створенні нових робочих місць з інтелектуальною складовою на ринку праці ЄС. Визначено інституційні передумови розвитку МСП в сфері високотехнологічних послуг у країнах Європейського Союзу.

Ключові слова: високотехнологічні послуги, конкурентоспроможність, ЄС, малий та середній бізнес, економічна криза, зайнятість населення, механізми стимулювання.

The factors that influence the progress of the European hi-tech services market are researched and the main market leaders are determined. The role of small and midsize businesses in new workplaces creation with an intellectual constituent at the market of EU labor is grounded. Institutional pre-conditions of SME development in hi-tech services sphere in EU countries are defined.

Keywords: hi-tech services, competitiveness, EU, small and midsize businesses, economic crisis, employment of population, mechanisms of stimulation.

Вступ. В умовах поглиблення глобальної економічної інтеграції та збільшення міжнародної конкуренції за ринки збуту спостерігається стрімкий розвиток малих та середніх підприємств. За оцінками аналітиків, збільшення кількості МСП пояснюється інтенсивним розвитком міжнародних високотехнологічних послуг, у зв'язку з перетворенням знань у самостійний фактор виробництва. Малі та середні підприємства є важливою інфраструктурною складовою не лише розвитку сфери послуг, але й національних економік в цілому.

Дослідженнями ефективності діяльності та розвитку малих та середніх підприємств займалися науковці Дидух В.В., Цегелик Г.Г., Прохорова Н.А., Сердюк В.Р., Б. Онак-Щепанік, Дж. Хеселс, Д. Сторей. Теоретико-методологічні аспекти формування ринку високотехнологічних послуг обґрунтовано в наукових працях Дорошенко М.С., Саліхової О.Б., Смаль В.В., Туманяна, І.В., Федулової Л.І. Із зарубіжних вчених істотний вклад у розробку цієї проблеми зробили Дж. Робертс, Р. Вернер, Е. Мюллер, Б. Хермелін, П. Хертог, С. Скоглі, Т. Мері та інші науковці.

Постановка задачі. В наукових працях значну увагу приділено дослідженню малих та середніх підприємств, але недостатньо розглянуто фактори впливу на їх діяльність у сфері високотехнологічних послуг. Не дослідженими є інституційні основи формування ринку високотехнологічних послуг та особливості формування ринку праці під впливом формування економіки заснованої на знаннях.

Метою роботи є на основі системного підходу та статистичного аналізу визначити розвиток інституційних основ формування ринку високотехнологічних послуг в країнах ЄС, дослідити вплив високотехнологічних послуг на активізацію діяльності малих та середніх підприємств та їх роль у формуванні ВДВ в країнах Європи, виявити тенденції залучення персоналу у сферу високотехнологічних послуг.

Результати. Сучасна сфера послуг забезпечує близько 65 відсотків зайнятості населення та близько 70 відсотків ВВП в країнах Європейського Союзу (EU-27), при чому від 65 % до 80% населення, які зайняті у цій сфері, це персонал країн «старих членів» Європейського Союзу (EU-15) [1].

Провідну роль у швидкому розвитку світового ринку послуг посідають високотехнологічні послуги (Knowledge-Intensive Services - KIS), які відносяться до найбільш наукоємних технологічно інтенсивних секторів світового господарства. Сфера високотехнологічних послуг набирає швидких темпів розвитку і стає одним з головних секторів світової економіки. Річний обсяг світового ринку високотехнологічних послуг вже сьогодні оцінюється приблизно в 50 млрд. дол. На світовому ринку темпи зростання обсягів міжнародної торгівлі високотехнологічних послуг складають від 20 до 24% в рік [2, с.128].

Розвиток малих та середніх підприємств - МСП (Small and Medium Enterprises - SMEs) в значній мірі пояснюється формуванням високотехнологічної економіки та посиленням інтелектуальної складової у факторах виробництва. За стандартами ЄС до МСП відносяться підприємства, які мають менше 250 найнятих працівників та річний товарооборот яких не перевищує 50 млн. євро. В країнах ЄС налічується близько 20,8 мільйонів підприємств, з яких 99,8 % віднесено до МСП (табл.1).

Таблиця 1.
Структура та основні показники діяльності приватних підприємств Європейського Союзу

Назва Показники	Міні підприємства (micro enterprises)	Малі підприємства (small enterprises)	Середні підприємства (medium-sized enterprises)	Малі та середні підприємства (small and medium sized enterprises - SMEs)	Великі підприємства (large enterprises)
Кількість працівників, чол.	менше 10	від 10 до 49	від 50 до 249	від 1 до 249	більше 250
Річний товарообіг, млн. євро.	до 2	від 2 до 10	від 10 до 50	до 50	більше 50
Кількість підприємств, млн. од.	19,198539	1,378401	0,219252	20,796192	0,043034

Частка підприємств, %	92,1	6,6	1,1	99,8	0,2
Обсяг зайнятості, млн. чол.	38,905519	26,950107	21,950107	87,460792	47,257098
Частка зайнятості, %	29,8	20,4	16,8	66,9	33,0
Обсяг валової доданої вартості (ВДВ), трлн. євро.	1,293391	1,132202	1,067387	2,492979	2,485457
Частка ВДВ, %	21,6	18,9	17,9	58,4	41,6

Складено автором: джерело [3,4]

За період 2002 – 2011 рр. завдяки активізації діяльності МСП було створено майже 85 відсотків нових робочих місць. Протягом цього періоду зайнятість населення ЄС в МСП досягла рівня 67 % або 85 млн. робочих місць, з щорічним приростом 1,1 млн. нових робочих (рис. 1).

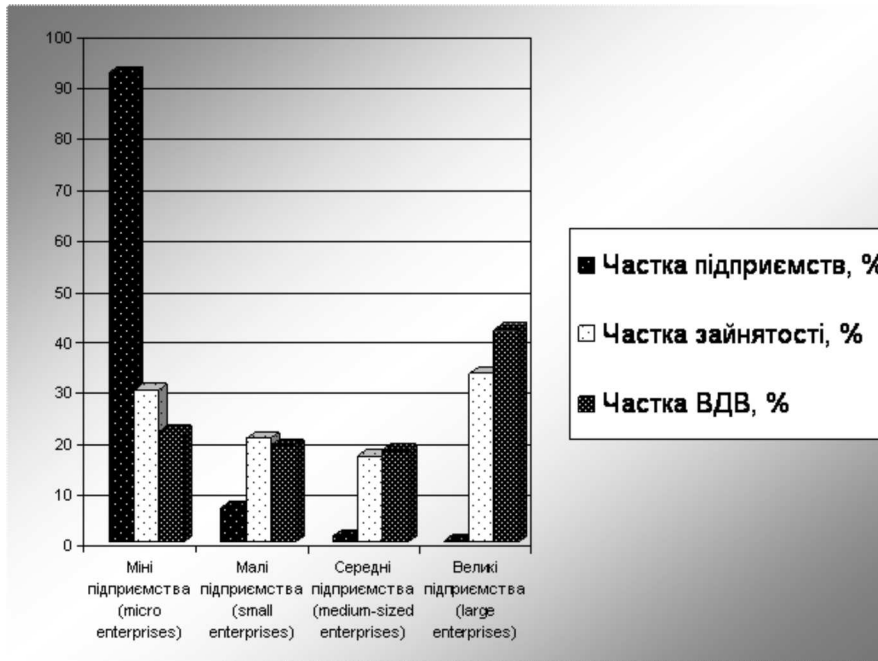

Рис. 1. Структура приватного сектора, зайнятого населення та частки створеної валової доданої вартості в ЄС [4]

Аналіз статистичних показників дозволяє стверджувати, що МСП створюють дві треті робочих місць та забезпечують більшу частку ВДВ в економіках країн Євросоюзу. Особливе місце на ринку праці займають міні підприємства, які забезпечують третину всіх працюючих у даному сегменті та п'ята частина приросту ВВП. Частка великих підприємств, які надають високотехнологічні послуги незначна, але їх вплив на формування ринку послуг великий і саме вони забезпечують найбільшу частину ВДВ (42 %). Тобто, порівняно з показником зайнятості, найбільша частина ВДВ створюється у великих підприємств, а найменша – в міні підприємств. Це можна пояснити різним обсягом виробництва високотехнологічних товарів та послуг та певними монополіями великих компаній на ринку високотехнологічних послуг.

Слід зазначити, що темпи приросту зайнятості населення ЄС в МСП (крім сектору торгівлі) більш високі у порівнянні з темпами приросту у великих компаніях, а саме на 1 % та 0,5 % щорічно відповідно. Нові МСП (підприємства створені за 5 років) є основними роботодавцями на ринку праці: створюють 27 % нових робочих місць у сфері високотехнологічних послуг та 6 % в сфері транспортних послуг.

У сфері послуг у країнах ЄС працює близько 151297 тисяч осіб або 68,7% всього зайнятого населення, половина з яких задіяна саме у сфері високотехнологічних послуг [5]. Третина з них мають другу вищу освіту, половина працює в секторі послуг з менш інтенсивним використанням знань (Less Knowledge Intensive Service - LKIS) (рис. 2). Близько 50 відсотків доданої вартості в секторі високотехнологічних послуг вироблена в малому бізнесі, з яких більше 60 % - це міні підприємства [6].

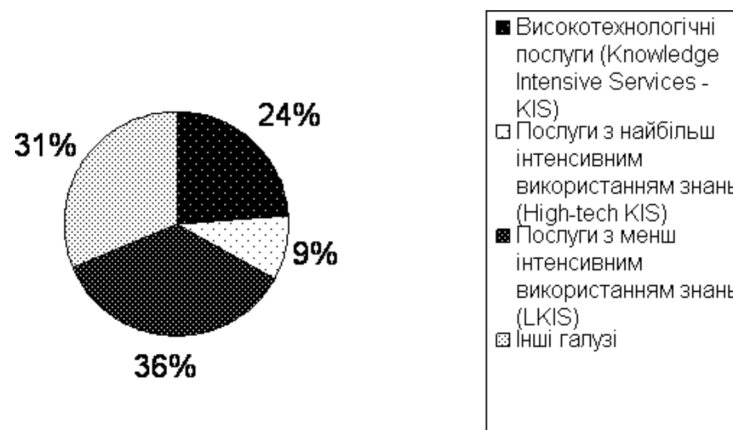

Рис. 2. Структура зайнятості населення країн ЄС у сфері високотехнологічних послуг [7]

В цілому для країн Євросоюзу середній показник зайнятого населення в сфері високотехнологічних послуг складає 32,96 відсотків, в таких країнах, як Люксембург, Данія, Норвегія та Ісландія, він більше 40 відсотків [7]. Проведений аналіз показує, що розвиток ринку високотехнологічних послуг за показником залучення фахівців має певні «крайові» ознаки (рис. 3).

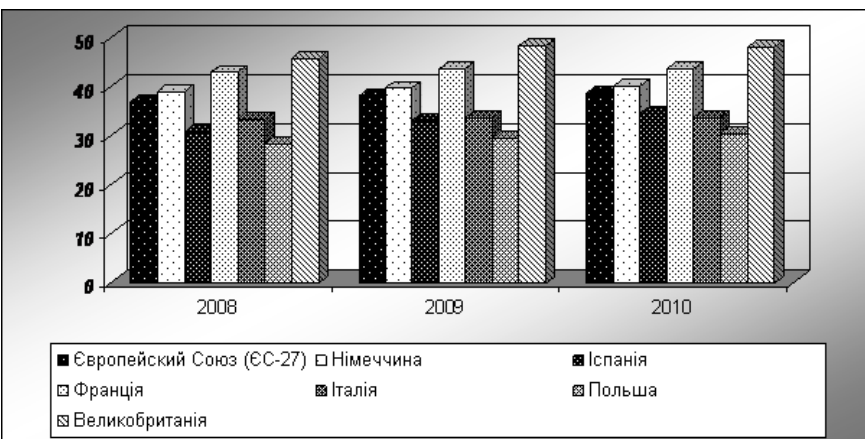

Рис. 3. Країни ЄС - лідери за показником зайнятості населення у сфері високотехнологічних, 2008-2010 рр. [7]

Для національних економік таких країн, як Німеччина, Іспанія, Франція, Італія, Польща, Великобританія, характерною ознакою є високотехнологічна структура і, як наслідок, найбільша частка зайнятого населення в сфері високотехнологічних послуг. У період 2008 – 2010 рр. не зважаючи на економічну кризу, був приріст нових робочих місць у МСП, що надають високотехнологічні послуги. В Чехії, Словаччині та Великобританії у цей період спостерігався невеликий спад зайнятості. В цілому, не дивлячись на світову фінансову кризу, для всього Європейського Союзу спостерігається зростання зайнятості в сфері високотехнологічних послуг – на 1,5 % у 2010 р. та на 0,6 % у 2011 р.

МСП виконують роль локомотиву економіки ЄС та забезпечують ріст економіки за рахунок своїх інновацій, науково-дослідницьких робіт та діяльності у високотехнологічній сфері в цілому. Проте, не всі МСП, орієнтовані на надання високотехнологічних послуг. Це обумовлено тим, що не всі підприємства є високотехнологічними, або не використовують високотехнологічні послуги через такі причини, як відсутність нових інформаційних технологій, високий рівень витрат на залучення кваліфікованого персоналу, відсутність досвіду у цій сфері.

Для підвищення ефективності економіки від успіху діяльності малого та середнього бізнесу, в рамках Євросоюзу здійснюється політика підтримки малого підприємництва, головною метою якої є збалансування інтересів держави і бізнесу, забезпечення оптимальних умов для підприємницької діяльності, підвищення конкурентоспроможності малого бізнесу. До основних цілей регулювання і підтримки розвитку МСП в ЄС можна віднести: зміцнення єдиного внутрішнього ринку ЄС, усунення адміністративних бар'єрів, уніфікація законодавчої бази, посилення взаємодії країн ЄС для глибокого економічного співробітництва. Інституційний вплив на функціонування та розвиток сфери високотехнологічних послуг відбувається через інструменти та механізми, що впроваджуються Європейською комісією (European Commission) у вигляді загальних планів та рекомендацій, які вже потім законодавчо приймаються на рівні держав-членів ЄС-27 (рис. 4).

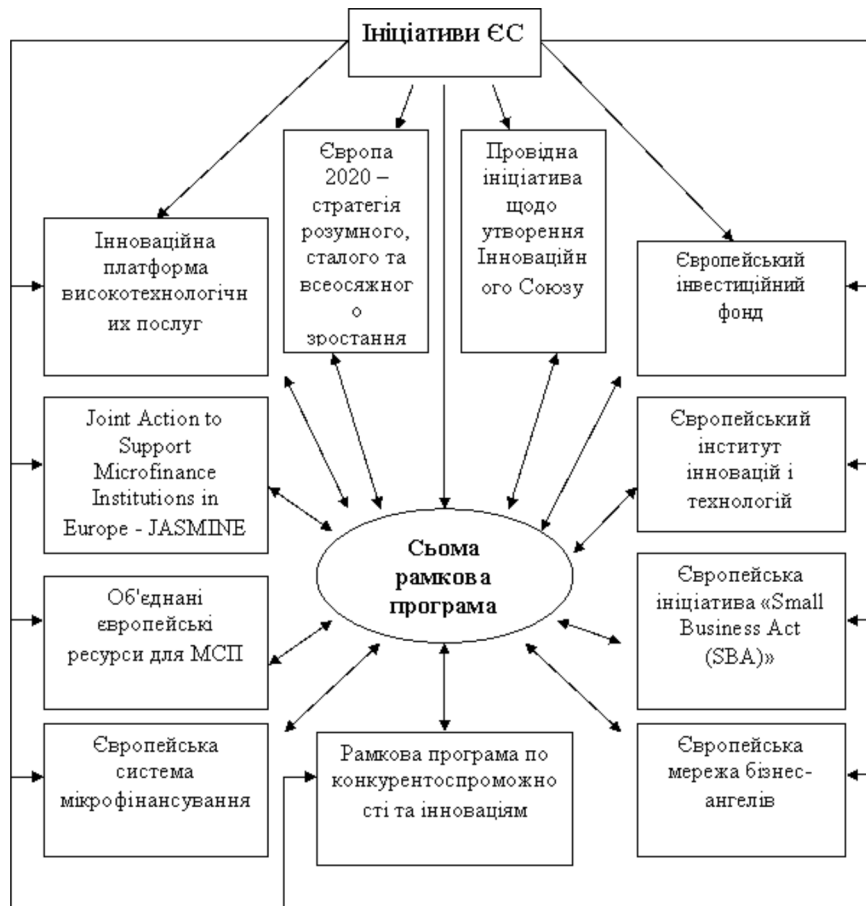

Рис. 4. Система ініціатив Європейського Союзу щодо розвитку МСП в сфері високотехнологічних послуг [7]

Головні стратегічні цілі економічного розвитку ЄС знайшли відображення в програмі «Європа 2020 – стратегія розумного, сталого та всеосяжного зростання», в якій визначено і перелік флагманських ініціатив щодо формування високотехнологічної сфери. Єдиної цілісної програми розвитку сфери високотехнологічних

послуг та високих технологій в цілому ЄС не розроблено. Кожна наступна програма ЄС доповнює іншу програму, чи дублює певні частини прийнятих ініціатив. На наш погляд, єдиною сполучною ланкою серед всіх ініціатив ЄС з розвитку високотехнологічної сфери є Сьома рамкова програма (7РП), яка спрямована на розробку нових технологій, заснованих на знаннях, і посилення наукової і технологічної основи європейської промисловості.

Політика підтримки МСП в Європейському Союзі здійснюється через діяльність держав-членів та через спеціальні програми, які реалізуються за ініціативою Євросоюзу (табл. 2). Однак, держави-члени також можуть приймати власні законодавчі ініціативи щодо регулювання та розвитку сфери високих технологій.

Таблиця 2.
Ініціативи Європейського Союзу щодо розвитку МСП в сфері високотехнологічних послуг

№	Назва	Зміст	Джерело
1.	Європа 2020 – стратегія розумного, сталого та всеосяжного зростання (Europe 2020 – A strategy for Smart, Sustainable and Inclusive growth)	Флагманська ініціатива «Індустріальна політика, спрямована на глобалізацію», передбачає покращення бізнес-клімату для малих і середніх підприємств. Флагманська ініціатива «План розвитку нових кваліфікацій та збільшення кількості робочих місць» спрямована на підготовку нових висококваліфікованих кадрів. Флагманська ініціатива «Цифровий порядок денний для Європи» має на меті створити єдиний цифровий ринок для домогосподарств та компаній.	[4]
2.	Європа 2020 – Провідна ініціатива щодо утворення Інноваційного Союзу (Europe 2020 - Flagship Initiative Innovation Union)	Покликана створити єдиний європейський інноваційно-дослідницький простір, для поліпшення фінансування НДДКР та інновацій, з метою виготовлення нових високотехнологічних товарів та послуг та збільшення частки високотехнологічних соціальних послуг.	[4]
3.	Європейська ініціатива «Інноваційна платформа високотехнологічних послуг» (Knowledge intensive services Innovation Platform - KIS-IP)	Покликана похвалити розвиток високотехнологічних послуг ЄС. Спрямована на розвиток нових механізмів інноваційної підтримки малих та середніх підприємств, особливо в технологічних та індустріальних сферах. Включає підтримку високотехнологічних послуг в семи секторах: «ACHIEVE MORE» – в секторі інформаційних технологій (ICT); «KIS PIMS» – в секторі поновлюваної енергії, «KIS4SAT» – в секторі стільникового зв'язку, «Greenconserve» – в секторі зеленого будівництва, «MOBIP» – в секторі мобільних технологій, «ImMediaTe» – в цифровому секторі та медіа-промисловості, «Vcreative» – в секторі творчих послуг.	[8]
4.	Європейська ініціатива «Joint Action to Support Microfinance Institutions in Europe - JASMINE»	Спрямована на сприяння розвитку мікрокредитування (microcredit) для МСП на суму до 25000 євро та мезонінного фінансування (mezzanine finance).	[4]
5.	Європейська ініціатива «Об'єднані європейські ресурси для МСП» (Joint European Resources to Micro to medium-sized Enterprises - JEREMIE)	Сприяє просуванню використання нових фінансово-технічних інструментів, для поліпшення доступу МСП до фінансів на короткострокові терміни за допомогою втручання Структурних Фондів. Покликана створити Холдинговий фонд для забезпечення портфеля таких орієнтованих на ринок фінансових інструментів, як інвестиції венчурного капіталу і гарантії.	[4]
6.	Європейська ініціатива «Рамкова програма по конкурентоспроможності та інноваціям» (Competitiveness and Innovation Framework Programme - CIP)	Покликана полегшити доступ підприємств-стартапів та МСП до фінансування. Сприяє вкладанню інвестицій в інновації, включаючи еко-інновації.	[4]
7.	Європейська ініціатива «Європейський прогрес мікрофінансування» (European Progress Microfinance Facility - Progress Microfinance)	Спрямована до мікрокредитування населення, яке втратило роботу та хоче розпочати свій власний бізнес або населення, яке вже має свій бізнес, але не має доступу до банківських кредитів.	[4]
8.	Європейська ініціатива «Сьома рамкова програма» (Seventh Framework Programme -FP7)	Основною метою є розробка технологій для створення суспільства, заснованого на знаннях, і посилення наукової і технологічної основ європейської промисловості. Включає в себе ряд програм щодо розвитку високотехнологічної сфери: програма «Підтримка політики в сфері інформаційних та комунікаційних технологій» (ICT Policy Support specific programme); програма «Інтелектуальна енергетика» (Intelligent Energy – Europe specific programme); програма «Підприємництво та інновації» (Entrepreneurship and Innovation specific Programme); Ініціатива «Risk Sharing Instrument», котра спрямована на підтримку розвитку високотехнологічних МСП за рахунок фінансування ризикових проектів.	[4]
9.	Європейська ініціатива «Small Business Act (SBA)»	Підтримує розвиток МСП та має наступні цілі: доступ МСП до фінансування, просування підприємництва і навиків, удосконалення доступу МСП до ринків, скорочення затримки бюрократії, удосконалення потенціалу приросту МСП.	[4]

10.	Європейська ініціатива «Європейський інститут інновацій і технологій» (The European Institute of Innovation and Technology - EIT)	Має стимулювати інновації в ЄС, сприяти інноваційно-орієнтованим дослідженням, підвищувати рівень освіти серед підприємців високотехнологічної сфери, розробляти нові ефективні форми фінансування підприємницької діяльності.	[9]
11.	Європейська ініціатива «Європейська мережа бізнесу-ангелів» (European Business Angels network - EBAN)	Головними завданнями є: розвиток сфери прямого інвестування для малих і середніх підприємств (МСП), полегшення для МСП доступу до фінансування (як до прямих інвестицій, так і до боргового фінансування); вдосконалення інновацій і конкурентоспроможності країни шляхом заохочення створення інноваційних підприємств і надання фінансування ранніх стадій і підтримуючих послуг.	[10]
12.	Європейський інвестиційний фонд (European Investment Fund - EIF)	Направлений на реалізацію ініціатив відносно венчурного капіталу в рамках Багатолітньої програми для підприємств і підприємництва (Multi Annual Programme - MAP), які направлені на стимулювання надання капіталу, шляхом підтримки посівних фондів та інкубаторів для створення високотехнологічних МСП, що мають великий потенціал економічного зростання та створення нових робочих місць.	[11]

Складено автором на основі даних [4,9,10,11].

Особливої уваги заслуговує система підтримки Європейською комісією різних мережевих інноваційних програм, таких, наприклад, як Europe INNOVA, PRO INNO Europe, The **European e-Business Support Network** for SMEs, EASY, які направлені на зміцнення взаємозв'язків між високотехнологічними МСП, бізнес-ангелами, посівними фондами та венчурним капіталом.

Розвиток високотехнологічних послуг пояснюється зростанням економічної ролі знань та перетворення їх у самостійний фактор виробництва, який безпосередньо почав впливати на формування національної конкурентноздатності економіки країн та збільшення їх продуктивності.

Малий бізнес в Європі стимулює розвиток конкуренції, впровадження великими компаніями нових технологій та покращення ефективності виробництва. В сучасному світі конкурентоспроможність товарів, підприємств і країн все більшою мірою визначається здатністю національної економіки генерувати й упроваджувати нові технології та створювати високотехнологічні товари та послуги.

Європейська комісія розробила новий регіональний індекс конкурентоспроможності (regional competitiveness index), який складається на основі 69 критеріїв, що згруповані в три основні групи: основна група, продуктивна група та інноваційна група. Цей індекс застосовується для оцінки економічного розвитку окремого регіону та ідентифікує необхідні потреби у його діяльності. Великі відмінності в конкурентоспроможності серед регіонів спостерігаються в таких державах-членах ЄС, як Італія, Іспанія і Португалія. Це пояснюється відсутністю системних заходів щодо розвитку національної економіки в контексті формування високотехнологічної економіки.

Проведені дослідження дозволяють сформувати три групи країн ЄС за ознакою розвитку сфери високотехнологічних послуг (табл. 3).

Таблиця 3.
Групи країн ЄС в залежності від рівня зайнятості в сфері високотехнологічних послуг

№	Групи країн ЄС	Частка зайнятості в високотехнологічних послугах, %	Країни
1.	Перша група	від 22 % до 33 %	Румунія, Португалія, Польща, Чеська Республіка, Болгарія, Хорватія, Словаччина
2.	Друга група	від 33 % до 42 %	Данія, Німеччина, Естонія, Греція, Іспанія, Франція, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Австрія, Словенія, Угорщина, Мальта
3.	Третя група	від 42 % до 55 %	Бельгія, Ірландія, Люксембург, Фінляндія, Швеція, Великобританія, Норвегія, Швейцарія, Ісландія, Нідерланди

Складено автором на основі даних [7].

До першої групи, що включає країни з найменшими показниками зайнятості (22 % - 33 %), увійшли такі члени ЄС, як Румунія, Болгарія, Польща та ін. Для цих країн характерні значні щорічні темпи зростання зайнятості в сфері високотехнологічних послуг, що свідчить про значну конкурентну боротьбу на світовому ринку та ринку євросони. Друга група об'єднує такі країни, як Німеччина, Естонія, Франція, Італія, Латвія та інші країни ЄС. У цих країнах сформувалися певні конкурентні переваги на ринку високо технологічних послуг і тому спостерігається незначний приріст нових фахівців у цю сферу послуг (0,3 % - 1%). Більш швидкими темпами в останні роки розвивається сфера високотехнологічних послуг в країнах, що теж увійшли до цієї групи, а саме Данії, Естонії, Литві та Іспанії (1 % - 1,5 %). До третьої групи віднесені Бельгія, Ірландія, Швеція, Швейцарія, де від 42 до 55 % зайнятого населення працюють у сфері послуг з інтенсивним використанням знань. В цій групі країн спостерігається помірні темпи приросту зайнятості, що можна пояснити доволі високим рівнем її розвитку (рис. 3).

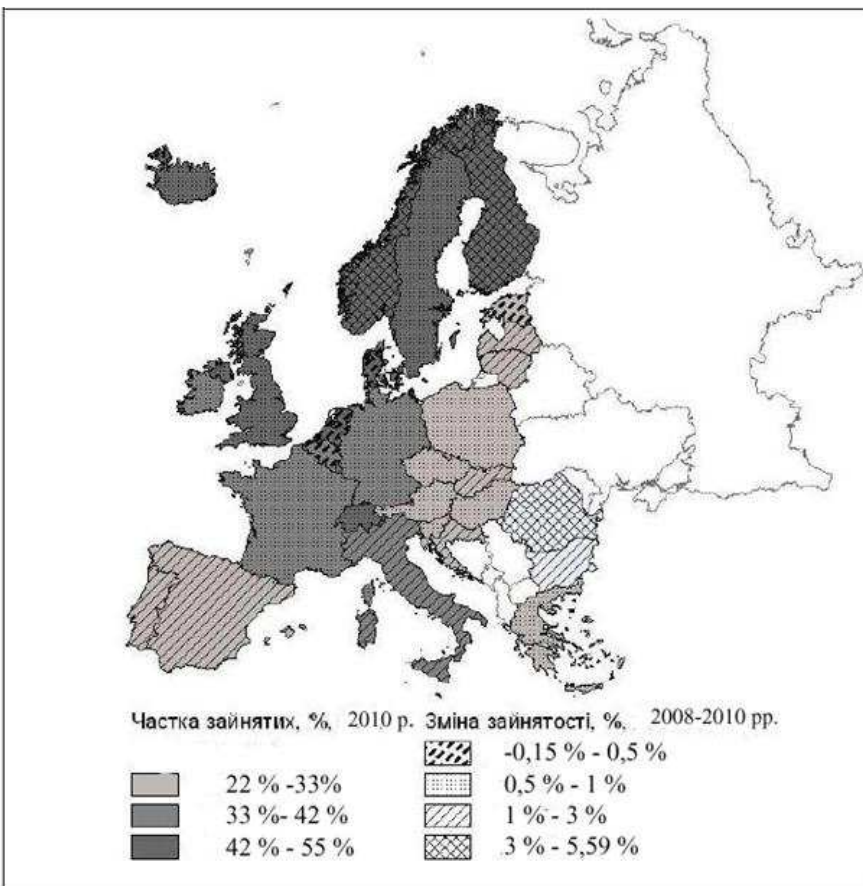

Рис. 5. Частка зайнятих в сфері високотехнологічних послуг країн ЄС, % від загальної кількості працюючих у господарстві
Складено автором на підставі даних [7]

З метою аналізу впливу високотехнологічних послуг на рівень міжнародної конкурентоспроможності національної економіки країн ЄС, було використано Індексом глобальної конкурентоспроможності, який розраховується Всесвітнім економічним форум (табл. 4).

Таблиця 4.
Групи країн ЄС в залежності від рівня конкурентоспроможності

№	Групи країн ЄС	Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index - GCI)	Країни
1.	Перша група	4,35 до 5,01	Румунія, Португалія, Польща, Чеська Республіка, Болгарія, Хорватія, Словаччина, Італія, Латвія, Литва.
2.	Друга група	від 5,01 до 5,81	Бельгія, Естонія, Ірландія, Греція, Іспанія, Франція, Кіпр, Мальта, Австрія, Угорщина, Великобританія, Ісландія, Норвегія
3.	Третя група	від 5,81 до 6,05	Німеччина, Данія, Люксембург, Нідерланди, Фінляндія, Швеція, Швейцарія

Складено автором на основі даних [13].

Проаналізувавши відповідні дані, можна зробити висновок що має місце пряма залежність між рівнем конкурентоспроможності та зайнятістю в сфері високотехнологічних послуг. Так, країни ЄС, у яких найбільший рівень зайнятості в КІС-послугах, мають найбільший індекс конкурентоспроможності (5,82 – 6,05). В країнах, які було віднесено до першої групи з найменшою зайнятістю населення у відповідній галузі, спостерігається низька конкурентоспроможність економіки (4,35 – 5,01).

Висновки. Проведене дослідження розвитку високотехнологічних послуг у країнах ЄС свідчить про структурні зміни у формуванні національних економік країн. Розширення сфери високотехнологічних послуг з високим рівнем доданої вартості має важливе макроекономічне значення, оскільки забезпечує міжнародні конкурентні переваги національних економік та сприяє створенню нових робочих місць з високим рівнем інтелектуалізації праці. Швидкі темпи приросту зайнятості населення саме у сфері високотехнологічних послуг в країнах ЄС свідчать про формування європейського інноваційного простору. Аналіз ініціатив ЄС свідчить, що обрана система стратегічних програм є важливою передумовою формування високотехнологічної економіки Європи.

Для країн з трансформаційною економікою, до яких належить Україна, доцільно долучитися до участі у міжнародних європейських мережових програмах, формувати власну інституційну основу розвитку високотехнологічних послуг. Особливої уваги слід приділити дослідженню форм співпраці з країнами ЄС на основі аутсорсингу у сфері високотехнологічних послуг.

Список використаних джерел

- Смаль В. Тенденції розвитку та розміщення знансеемних послуг у країнах Європейського Союзу [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Chseg/2009_7/Smal.pdf.
- Мониторинг сектора интеллектуальных услуг: разработка и пилотная апробация методики и инструментария, проведение аналитических исследований / Гохберг Л.М. Дорошенко М.Е., Кузнецова И.А., Шувалова О.Р. [та ін.] // Экономическая социология. – 2007. - Т. 8, № 3. Май 2007. - С.128-133.
- Європейська комісія. Annual Report on EU Small and Medium sized Enterprises 2010/2011 [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/pdf/2010_2011/are_the_eus_smes_recovering.pdf.
- Європейська комісія [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ec.europa.eu/>.
- Miles I. Knowledge-Intensive Services [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.manchester.academia.edu/IanMiles/Papers/171567/Knowledge_Intensive_Services_in_Europe.
- Trends and drivers of change in the European knowledge-intensive business services sector: Mapping report. Dublin, European Foundation for the Improvement of Living and

- Working Conditions, 2006. P. 7. [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2006/79/en/1/ef0679en.pdf.
7. Eurostat [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.
8. Europe INNOVA Communications [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.europe-innova.eu.
9. The European Institute of Innovation and Technology [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://eit.europa.eu/>.
10. EBAN [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.eban.org/>.
11. **European Investment Fund** [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.eif.org/>.
12. DG Research and Innovation [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.research-europe.com/index.php/tag/dg-research-innovation/>.
13. Всесвітній економічний форум [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.weforum.org.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"